

Τὴν τραγικὴν εἰκόνα τῆς καταστάσεως τῶν φυλακισμένων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης μᾶς δίδουν ἀνάγλυφον οἱ κατὰ καιροὺς ἐκδοθέντες προνομιακοὶ ὅρισμοὶ τῶν Σουλτάνων ¹⁾, οἱ ὅποιοι παρεῖχον δικαιώματα ἢ προνόμια εἰς τοὺς Χριστιανούς· Οὕτω εἰς τὸν προνομιακὸν ὅρισμὸν τοῦ Σουλτάνου Μουράτ Γ' τοῦ ἔτους 1580, διὰ τοῦ ὁποίου παραχωρεῖ οὗτος προνόμια εἰς τοὺς κατοίκους τῶν Κυκλάδων, μεταξὺ ἄλλων εὐρίσκεται καὶ ἡ ἀκόλουθος περικοπὴ ἀποκαλύπτουσα τὸ μέγεθος τοῦ μαρτυρίου τῶν φυλακισμένων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης:

«Καὶ οἱ χρεοφειλέτες νὰ εἶναι σφιγμένοι καὶ βαλμένοι εἰς τὴν φυλακὴν καὶ εἰς τὴν καδέναν καὶ εἰς φυλακές, ἀμὴ νὰ μὴν τὸς κρατίζουν φαγὶ οὔτε πιωτόν ²⁾».

τονε, καὶ ὑπόσχονται καὶ οἱ τρεῖς μαζί, ἕνας ὑπὲρ τοῦ ἄλλου ἔγουν ἐν σόλιτουν, νὰ πληρώνουνε καὶ καὶ νὰ εὐχαριστοῦσι τὸν ἄνωθεν Σκιαδᾶ καὶ τοὺς κληρονόμους του τὰ λεγόμενα = 1800 ριάλια εἰς τέρμενον ἕνα μῆνα. Καὶ ἂν ἤθελε περάσει τὸ τέρμενον καὶ ὅσον καιρὸν ἤθελε περάσει περισσότερον νὰ πληρώνου τὸ διάφορο ἀπορτζιὸν τὰ δέκα δώδεκα τὸν κάθεον χρόνον, καὶ διὰ σιγουριτὰ τῶν ἄνωθεν ριαλίων ὁμπλιγάρουνται καὶ οἱ τρεῖς ὀνοματισμένοι ἕνας ὑπὲρ τοῦ ἄλλου μὲ τὸν ἑμαυτόν του σωματικῶς καὶ μὲ ὅλαν τος τὰ καλὰ, κινητὰ καὶ ἀκίνητα παρόντα καὶ μέλλοντα, ἕως τελείαν καὶ σωστήν ἀποπληρωμὴν τόσον κεφάλι ὅσον καὶ διάφορο, ὅσον ἤθελε κάνει εἰς τὴν μπαρόν ὑπόσχεισιν, μένουσι ὁμπλιγάδες καὶ μὲ ὅλαν τος τὰ καλὰ ἢ συνθία τοῦ ἄνωθεν καπετάν Νικολοῦ ὀνόματι Φλωρεντζάκι, καὶ ἢ συνθία τοῦ καπετάν Γκιουζὲ Μπακλῆ ὀνόματι Μαρουσάκι, καὶ διὰ πίστιν καὶ βεβαιότητα ὑπογράφου μάρτυρες κατὰ τὴν συνθήθειαν ὡς κάτωθεν. Ὁ ἄνωθεν Σκιαδᾶς ἐπαράδωκε τὸ λεύτερο χαρτίν τος ποὺ τὸ εἶχεν στὰ χέριαν του καὶ ἔδωκεν καθενὸς τὸ ἐδικό του ἔνμπροσθεν εἰς τῶν κάτωθεν μαρτύρων, καὶ ὅποιος πρεζεντάρει τὸ παρόν νὰ λαμβαίγη τὴν μπληρωμὴν καὶ τελείαν εὐχαρίστησιν ὡς ἄνωθεν δίχως καμμιάς λογιῆς ἐναντιότητα ἢ λόγουν κρίσεις.

Πρωτοπαπᾶς Μπουλουρῆς μάρτυρας εἰς τὰ ἄνωθεν

Παπα Ἀνδρέας Μοστράτος μάρτυρας εἰς τὰ ἄνωθεν

Παπα Μιχαὴλ Κοντὸς μάρτυρας

Νικολὸς Σκαλορνίθης μάρτυρας

Νικολαὸς Σπιριδὸς Καντζελαριὸς Παρικίας ἔγραψα (ὑπογραφή αὐτόγραφος)

(Τὸ παρὸν ἔγγραφον ἀπόκειται εἰς τὰ Γεν. Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους).

¹⁾ Αἱ παραχωρήσεις αἱ πολιτικαὶ λέγονται συχνὰ «ἄχτναμέδες» (ἄραβ. ahdnamé = ἔγγραφον συμφωνίας) βλ. Κ. ΑΜΑΝΤΟΥ, Οἱ προνομιακοὶ ὅρισμοὶ τοῦ Μουσουλμανισμοῦ ὑπὲρ τῶν Χριστιανῶν, Περιοδ. «Ἑλληνικά», τ. Θ' (1936) σ. 103, σημ. 2. βλ. καὶ Ν. Π. ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΔΟΥ Ἀνατολικά Μελέται, τ. Α', Τὰ προνόμια τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ἐν Σμύρνη 1909, σ. 88: «ἄχδναμέ», ἐκ τοῦ ἄχδ ὅπερ σημαίνει ὑποχρέωσιν, ἐνοχὴν (obligatio), ἡ δὲ ἑτέρα λέξις ναμέ σημαίνει ἐπιστολήν, ἔγγραφον, ἡ ὅλη δὲ ὀνομασία ἔγγραφον ὑποχρέωσιν. Ὡσαύτως διάκρισιν τῶν «ὀρισμῶν» ὡς καὶ περὶ τῆς φύσεως τούτων ὡς «προνομίων» βλ. Ν. Ι. ΠΑΝΤΑΖΟΠΟΥΛΟΥ, Τινὰ περὶ τῆς ἐννοίας τῶν προνομίων ἐπὶ Τουρκοκρατίας, Ἀρχεῖον Ἰδιωτ. Δικαίου τ. Ι' (1943), σ. 455 κ.έ.

²⁾ Π. Γ. ΖΕΡΑΕΝΤΟΥ, Γράμματα τῶν τελευταίων Φράγκων Δουκῶν τοῦ Αἰγαίου Πελάγους, Ἑρμούπολις 1924, σελ. 101 κ.έ.

Ὁ αὐτὸς προνομιακὸς ὅρισμὸς ἐδημοσιεύθη ἀρχικῶς ὑπὸ τοῦ Κ. ΗΟΡΦ, (Venetobyzantinische Analekten 1859) καὶ ἀνεδημοσιεύθη ὑπὸ τοῦ Κ. ΑΜΑΝΤΟΥ, εἰς περιοδ. Ἑλληνικά, τ. Θ', 1936.

Τὰ αὐτὰ ἐπαναλαμβάνονται καὶ εἰς ἕτερον ἀχτναμέν τοῦ 1621 ὅστις παρεῖχε προνόμια εἰς τὴν νῆσον Νάξον:

«Οἱ σπῖροι¹⁾ φυλακώνοντας τοὺς χρεοφειλέτες μὴν τοὺς πειράζουσι μὲ καδένες μὲ σκοτεινὲς φυλακές, δίχως κρεββάτι, διὰ τὰ τοὺς ἐνοχλοῦσι, οὔτε τὰ μὴν τοιγε δίδουσι τὰ τρώσῃ καὶ τὰ πίνουσι²⁾».

III. Τὸ δημιουργημένον τοῦτο καθεστὼς τὸ ὁποῖον εἶχε χαλκεύσει αἰώνων δουλεία, ἀνέτρεψε καὶ προσεπάθησε τὰ ἀντικαταστήσῃ μὲ πολιτισμένον σύστημα, ἢ διοίκησις τοῦ Καποδίστρια.

Ἡ ἀνάθεσις ἰδίᾳ τῆς Γραμματείας τοῦ Δικαίου εἰς τὸν Ἰωάννην Γενατᾶν ἐσήμανε τὴν ἀπαρχὴν τῆς λήψεως θαρραλέων καὶ συγχρονισμένων μέτρων διὰ τὴν ἀποτίναξιν τῆς ἀπαισίας αὐτῆς τουρκικῆς κληρονομίας, καὶ τὴν ἐμφάνισιν μιᾶς διαχύτου ἀνθρωπιστικῆς ἀτμοσφαίρας πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τῆς βελτιώσεως τῆς τραγικῆς θέσεως τῶν φυλακισμένων. Οὕτως ἡ κατωτέρω παρατιθεμένη ἀνέκδοτος ἀπάντησις τοῦ ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης Γραμματέως Ἰω. Γενατᾶ, προκληθεῖσα κατόπιν ἀναφορᾶς τοῦ Διοικητοῦ Καλαβρύτων καὶ Βοστίτης, μὲ τὴν διακρίνουσαν τοῦτον ἐπιστημονικὴν ἐμβρίθειαν, ἀποτελεῖ ἐν ἑξαίρετον δεῖγμα τῶν ἰδεῶν ὑπὸ τῶν ὁποίων οὗτος ἐνεφορεῖτο καὶ τῆς ἐπελθούσης μεταβολῆς.

«Οἱ ἐνδεεῖς ἐγκληματαῖοι δὲν πρέπει τὰ ἀποθάνουν τῆς πείνας.

Οἱ ἐγκαλοῦντες δὲν χρεωστοῦν τὰ τοὺς θρέψουν.

Ἡ ποινὴ εἶναι διὰ δημόσιον ἀσφάλειαν, τὸ Δημόσιον χρεωστεῖ τὰ τοὺς θρέφῃ.

Τὸ τοιοῦτον ἔπειτα εἶναι δάνειον γινόμενον παρὰ τῆς Κυβερνήσεως καὶ ἐνούμενον μὲ τὰ ἔξοδα τῆς Δικογραφίας.

Τὸ Δημόσιον ἔχει τὸ δικαίωμα τὰ τοὺς ὑποχρεῶναι εἰς ἐργόχειρα. Τὸ ἐργόχειρον δὲν δύναται ποτὲ τὰ εἶναι φύσεως ποινικῆς, ὅθεν

Γνωμοδοτῶ

ὅτι ὁ ἐπὶ τῶν Ἑσωτερικῶν Γραμματεὺς, ὁφείλει 1ον τὰ ἐπιφορτίσῃ τοὺς Διοικητὰς τὰ χορηγῶσι τὸν ἄρτον εἰς τοὺς φυλακωμένους γνωρισθέντας διόλου ἐνδεεῖς. 2ον ἀπὸ τὴν ἐργασίαν τῶν φυλακωμένων τὰ ἐξάγεται ἢ δαπάνη, ὅταν τοῦτο συμβιβάζεται μὲ τὴν ἀσφάλειαν τοῦ ἀνθρώπου, καὶ μὲ τὴν φύσιν τῆς ἐργασίας, ἣτις πρέπει τὰ μὴν ἔχῃ ποινικὸν χαρακτῆρα».

Παρόμοιαι διατάξεις ἐμπεριέχονται καὶ εἰς τὸν ἀχτναμέν περὶ Χίου τοῦ Σουλτάνου Μουράτ Γ' τοῦ 1578 τὸν ὁποῖον ἐδημοσίευσε ὁ DONADO (Gio. Battista Donado, Viaggi à Constantinopoli, Venezia 1688, Parte IV, 51 - 58. - Βλ. Κ. ΑΜΑΝΤΟΥ, αὐτόθι σ. 129. Ὡσαύτως καὶ εἰς τὸν προγενέστερον τοιοῦτον τοῦ ἔτους 1567 τοῦ Σουλτάνου Σελῆμ τοῦ Β'. ἀναγράφονται: «καὶ τοὺς φυλακισμένους διὰ χρέως τὰ μὴν τοὺς βάζουν σίδερα μήτε στὰ σκοτινὰ καὶ τὰ τοὺς δαίνουσι τὰ τρώσιν». Βλ. ΡΗ. ΑΓΓΕΝΤΙ, Chios Vineta or the occupation of Ghios by the Turks (1566) and their administration of the island (1566 - 1912) (Cambridge, 1941) σ. 210 - 212.

¹⁾ Σπῖροι = δεσμοφύλακες, ἐκ τοῦ ἰταλικοῦ sbirro σημαίνοντος κλητὴρ τῆς ἀστυνομίας, ῥαβδοῦχος.

²⁾ ΠΕΡ. Γ. ΖΕΡΛΕΝΤΟΥ, ἐνθ' ἀν., σελ. 121 κ.έ.

Σημειοῖ δὲ ὁ Γενατᾶς ἰδιογράφως: «Διατ. εἰς ὅλλα τὰ πρ. ἀπὸ τὰ ἔξοδα τῶν Δικαστηρίων¹⁾».

Μὲ τὸ αὐτὸ πνεῦμα ἐμφορεῖται καὶ ὁ ἀδελφὸς τοῦ Κυβερνήτου Βιάρος Καποδίστριας, ὅστις ὑπὸ τὴν ἰδιότητά του ὡς ἐκτάκτου Ἐπιτρόπου τῶν Δυτικῶν Σποράδων γράφει:

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΕΙΑ

Ἀριθ. 1900

Ὁ Ἐκτακτὸς Ἐπίτροπος Δυτικῶν Σποράδων

Πρὸς τὸν Πρόεδρον τοῦ Πρωτοκλήτου Δικαστηρίου τοῦ Τμήματος τούτου

Ἡ Κυβέρνησις συγκατετέθη εἰς τὴν αἴτησιν τῆς Διοικήσεως ταύτης τῆς Νήσου ἵνα χορηγήσῃ τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαῖα εἰς τοὺς ἀληθῶς ἐνδεεῖς ἐγκληματίας εἰς φυλακὴν.

Εἰς τὴν τιμιότητά Σας ἀφιεροῦται ἡ ἐξακρίβωσις τῆς ἀληθείας, ἵνα μὴ γίνῃ κατὰ χρεῖς, καὶ ἐπιβαρυνθῇ τὸ Ταμεῖον ἀδίκως, καὶ ἀπρεπῶς. Ἡ Δημογεροντία θέλει δίδῃ εἰς ἕκαστον ἐνδεῆ φυλακωμένον ἐν γρόσιον τὴν ἡμέραν, ἀλλ' ἡ βοήθεια αὕτη θέλει δίδεται εἰς ὅποιον μόνος Σας γνωρίζεται ἄπορον κατὰ πάντα.

Ἐν Αἰγίνῃ τῇ 6 Μαΐου 1829

(Τ. Σ.) **Β. Α. Καποδίστριας**

Τῇ 10 δεκάτῃ Μαΐου 1829 εἴκοσι ἐννέα ἐλήφθη διευθυνθεῖσα παρὰ τοῦ Ἐκτάκτου Ἐπιτρόπου τῶν Δυτικῶν Σποράδων.

Ἀριθ. εἰσερχομένων

ὁ Πρὸς. Γραμματεὺς

Κ. Κασσιέρης

Ἴσον ἀπαράλλακτον τῷ Πρωτοκύπῳ εὕρισκομένῳ εἰς τὰ Ἀρχεῖα τοῦ Πρωτοκλήτου Δικαστηρίου τῶν Δυτικῶν Σποράδων.

Ἐκ Πετρίων τῇ 20. εἰκοστῇ 9βρίου 1829. εἴκοσι ἐννέα

Ὁ τόπον ἐπέχων τοῦ Γραμμ.

Γερασίμος Χου Πήληκας (ὑπογραφή αὐτόγραφος)²⁾

Παραλλήλως ἡ Κυβέρνησις τοῦ Καποδίστρια ἐλάμβανε ἐκ τῶν ἐνόντων ὅσα μέτρα τῆς ἐπέτρεπον, διὰ τὴν βελτίωσιν τῶν φυλακῶν, αἱ ἀσθενεῖς οἰκονομικαί τῆς δυνάμεις, εἶχε δὲ συγχρόνως στερεὰν ἀπόφασιν νὰ βελτιώσῃ τὴν κατάστασιν τῶν φυλακισμένων ἀνεγείρουσα φυλακὰς εὐθὺς ὡς θὰ εἶχε τὰς πρὸς τοῦτο οἰκονομικὰς δυνάμεις. Ἴδου ἐνδεικτικῶς μερικοὶ ἀπαντήσεις τῆς Γραμματείας τοῦ Δικαίου ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου εἰς τοὺς Προέδρους τῶν Δικαστηρίων καὶ τοὺς Διοικητάς.

¹⁾ Ἐκθέσεις τῆς ἐπὶ τοῦ δικαίου Γραμματείας, τ. 2ος, Ὀκτώβριος 1829, σελ. 12.

²⁾ Γ.Α.Κ., Σχέδια Ἐσωτερικῶν Κανονισμῶν τῶν κατὰ τὰ 1829 καὶ 1830 Πρωτοκλήτων τοῦ Κράτους, 6 Μαΐου 1829.

«Πρὸς τὸν Διοικητὴν Τριπολιτσᾶς καὶ Λεονταρίου

Καθυπέβαλεν ἡ Γραμματεία εἰς τὴν Κυβέρνησιν ἀμφοτέρω τὰ σχέδια περὶ μεταρρυθμίσεως φυλακῶν..... καὶ ἅς οἰκονομήσωμεν, ὅπως δυνάμεθα, καὶ ἅς παρακαλέσωμεν τὸν Θεὸν νὰ βελτιώσῃ τὴν ἐθνικὴν μας κατάστασιν, καὶ τότε ἡ Κυβέρνησις θέλει σκεφθῇ καὶ πράξῃ ὅπως δυνήθῃ καλῆτερα, διὰ τὴν ἐπὶ τὰ κρείττω κατασκευὴν τῶν δημοσίων καταστημάτων...¹⁾».

«Πρὸς τὸν Πρόεδρον τοῦ Πρωτοκλήτου Μικρομάνης κλπ.

Ἵνα ἡ Κυβέρνησις διὰ μέσου τῆς Γραμματείας ταύτης Σᾶς κοινοποιήσῃ τὴν ἀπόφασίν της περὶ τῆς βελτιώσεως τῶν αὐτοῦ φυλακῶν, εἶναι ἀναγκαῖον νὰ συνεννοηθῇτε μετὰ τοῦ κυρίου Διοικητοῦ, σκεπτόμενος μετ' αὐτοῦ ἵνα εὕρῃτε τὴν ὁποίαν προβάλλετε ιδιόκτητον οἰκίαν, καὶ νὰ γνωρίσῃ ἡ Κυβέρνησις ποῖον θέλει εἶναι τὸ ἔξοδον τὸ ἀναγκαιοῦν κατὰ μῆνα τόσον διὰ τὸν μισθὸν τῆς οἰκίας, καθ' ὅσον καὶ δι' ἄλλα...

... Ἡ καθημερὺν τροφὴ πρὸς τοὺς φυλακισμένους θέλει δίδεται ἀπὸ τὸ εἰδικὸν ταμεῖον τοῦ Δικαστηρίου καὶ ἡ Γραμματεία εἶναι βεβαία ὅτι προσέχετε τόσον ἵνα ἡ τροφὴ μὴ λείπῃ εἰς τοὺς ἐνδεεῖς, καθὼς νὰ μὴν δίδετε καὶ εἰς ἐκείνους οἱ ὅποιοι χρειαν δὲν ἔχουν. Τὰ ὅσα μέχρι τοῦδε ἐξοδεύσατε εἰς τροφὴν τῶν φυλακισμένων, θέλετε τὰ περάσει εἰς τοὺς Λογαριασμοὺς Σας²⁾».

«Πρὸς τὸν Πρόεδρον τοῦ Πρωτοκλήτου τῆς Δυτ. Ἑλλάδος

Ὑπέβαλεν ἡ Γραμματεία εἰς τὴν Κυβέρνησιν τὰ ἐνδιαλαμβανόμενα εἰς τὴν ἀναφορὰν Σας ὑπ' ἀρ. 1323 καὶ διετάχθη νὰ Σᾶς προσκαλέσῃ νὰ συνακουσθῇτε μὲ τὸν Ἑκτακτὸν Ἐπίτροπον κατὰ τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα, καὶ νὰ προβάλλετε ἐκ συμφώνου τὸν τρόπον, καθ' ὃν δύναται νὰ βελτιωθῇ, ἐπὶ τοῦ παρόντος καὶ ἐκ τοῦ προχείρου, ἡ κατάστασις τῶν φυλακισμένων. καὶ ἀφοῦ ἡ Κυβέρνησις λάβῃ τὴν πρότασιν Σας, θέλει διατάξῃ τὶ τὸ πρακτέον.

Σπεύσατε τὸ λοιπὸν νὰ ἐκπληρώσετε τὴν παροῦσαν πρόσκλησιν. διότι εἶναι δυσάρεστον εἰς τὴν Κυβέρνησιν, οἱ εὕρισκόμενοι ἐν φυλακῇ, ἀδίκως νὰ ὑποφέρουν...³⁾».

Καρπὸς τῶν προσπαθειῶν πρὸς βελτίωσιν τῆς καταστάσεως τῶν φυλακῶν καὶ φυλακισμένων, ἦτο καὶ τὸ ὑποβληθὲν παρὰ τοῦ Γραμματέως τοῦ Δικαίου Ἰ. Γενατᾶ πρὸς τὸν Καποδίστριαν, σχέδιον ψηφίσματος κατασκευῆς καὶ ὀργανισμοῦ φυλακῶν, ὅπερ μετὰ τὴν ἐπεξεργασίαν του ὑπὸ τῆς Γερουσίας, ἣτις ἀσημάντους μόνον παρατηρήσεις ἐπέφερε, ἐνεκρίθη ὑπὸ τοῦ Καποδίστρια τὴν 11 Δεκεμβρίου 1830⁴⁾.

Τὸ κυρωθὲν τοῦτο ὑπ' ἀριθ. 278 Ψήφισμα, ἐδημοσιεύθη ὑπὸ ἡμερομηνίαν

¹⁾ Γ.Α.Κ., Ἐκθέσεις τῆς ἐπὶ τοῦ Δικαίου Γραμματείας, τ. 8ος, (1831) ἀριθ. 4529.

²⁾ Γ.Α.Κ., Ἐκθέσεις τῆς ἐπὶ τοῦ Δικαίου Γραμματείας, τ. 8ος, (1831) ἀριθ. 4625, σελ. 23.

³⁾ Γ.Α.Κ., Ἐκθέσεις τῆς ἐπὶ τοῦ Δικαίου Γραμματείας, τ. 7ος, ἀρ. 3866. Ἡ ἀπάντησις αὕτη προέρχεται ἀπὸ τὸν ἀναπληροῦντα εἰς τὴν Γραμματείαν τοῦ Δικαίου τὸν εἰς δίμηνον ἄδειαν εὕρισκόμενον Ἰω. Γενατᾶν, Βιᾶρον Καποδίστριαν.

⁴⁾ Γ.Α.Κ., Ἐκθέσεις τῆς ἐπὶ τοῦ Δικαίου Γραμματείας, σ. 40, τ. 7ος, ἀριθ. 4107.